

ПРОБЛЕМИ АРАБІСТИКИ

УДК 81 : 821.411.21'06-92(53) : 908(53)

ДЖЕРЕЛА ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНОГО ВПЛИВУ НА МОВУ СУЧАСНОЇ АРАБСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Богдан Бабак

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
кафедра Близького Сходу,
бульв. Тараса Шевченка, 14, Київ, Україна, 01601,
тел.: (044) 239 31 83, e-mail: philolog@univ.kiev.ua*

Розглянуто суспільні характеристики країн арабського сходу як критерій відбору полярних пар національних варіантів арабської мови для контрастивного зіставлення.

Ключові слова: арабомовні країни, прагматичні характеристики.

Досвід перекладу текстів численних письмових джерел, зокрема, періодики з різних арабських країн спонукає до припущення, що мовний поділ існує в арабському світі не лише за ознакою “захід – схід”. Просторово-географічна ознака є тільки однією з суспільних характеристик мови. Керуючись тим, що лінгвопрагматичний підхід до вивчення явищ мови має враховувати й інші джерела соціального впливу на неї, варто припустити, що на формування спостережуваних відмінностей арабської письмової норми могли об'єктивно впливати також економічні, демографічні й соціокультурні чинники.

Для конкретизації та перевірки цієї гіпотези доцільно розглянути вихідні кількісні характеристики названих чинників, які значною мірою формують реально наявну структуру арабського соціуму. Для подальшого аргументованого відбору матеріалу мовного дослідження необхідно спочатку виявити конкретні арабські країни, полярно протиставлені в кількісному зрізі за кожною з названих лінгвопрагматичних ознак.

Економічна характеристика арабомовних країн. Ліга арабських держав багата величезними ресурсами нафти і природного газу. Нестабільність регіону не позначається на стабільному розвитку туристичної галузі, яка є провідною і розвивається динамічно в Єгипті, ОАЕ, Лівані, Тунісі та Йорданії. Інша провідна галузь Ліги арабських держав – телекомунікації. Менш ніж за десятиліття такі місцеві компанії, як ORASCOM і ETISALAT стали потужними гравцями світового ринку [11].

Однак рівень співпраці всередині Ліги залишається на порівняно низькому рівні. Міжарабська торгівля становить лише 12% від регіональної, тоді як цей показник для ЄС – 60% (див. рис. 1) [14].

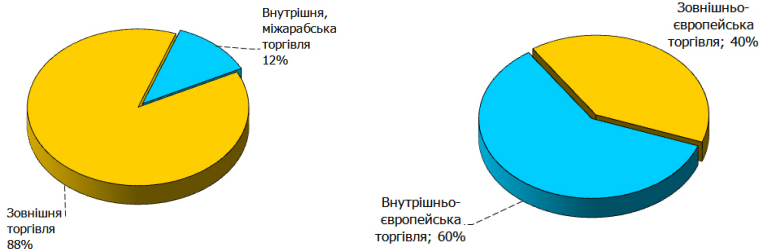

Рис. 1 Співвідношення обсягів внутрішньої та зовнішньої торгівлі країн арабського світу ("Al-Ahram" Н. Nafaa 29.01.2009)

Незважаючи на відсутність єдиної арабської валюти, на зразок євро, окремі валюти різних арабських країн залишаються стабільними на світовому валютному ринку. Бахрейнський динар (BHD) в період з 1996 по 2010 рік зміцнив свої позиції з 2,63 до 2,65 вартості долара США, іракський динар (IQD) зміцнився з 0,0004 до 0,0009, ліванська ліра (LBP) – з 0,00064 до 0,0007, оманський ріал (OMR) – з 2,597 до 2,598. Стабільними впродовж 14 років залишаються: сирійська ліра (SYP) – 0,022, саудівський ріал (SAR) – 0,266, катарський ріал (QAR) – 0,274, йорданський динар (JOD) – 1,4 та дірхам ОАЕ (AED) – 0,272. Суттєво подешевшали лише єгипетський фунт (EP) – від 0,29 до 0,184 та єменський ріал (YER) – з 0,0085 до 0,0049 вартостей долара США відповідно (див. рис. 2).

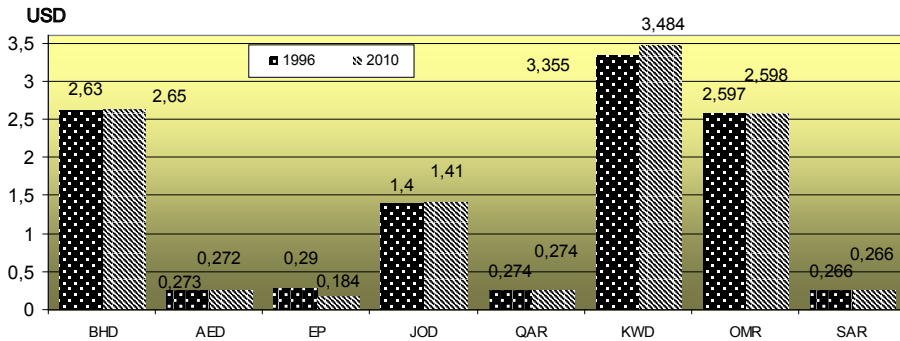

Рис. 2. Співвідношення основних валют арабських країн до долара США в період 1996–2010 років

Найбільший ВВП серед арабських країн має Саудівська Аравія – 467 млрд дол. США, найменший – Сомалі 2,6 млрд дол. США (див. рис. 3).

Розподіл же ВВП на душу населення виглядає так: на першому місці Катар з показником 86 дол. США, за ним майже вдвічі менше ОАЕ – 46,6, далі – Кувейт – 38,9, Бахрейн – 27,3, Оман – 24,7, Саудівська Аравія – 23,8. Замикає список Сомалі з показником ВВП на душу населення 0,7 тис. дол. США (див. рис. 4).

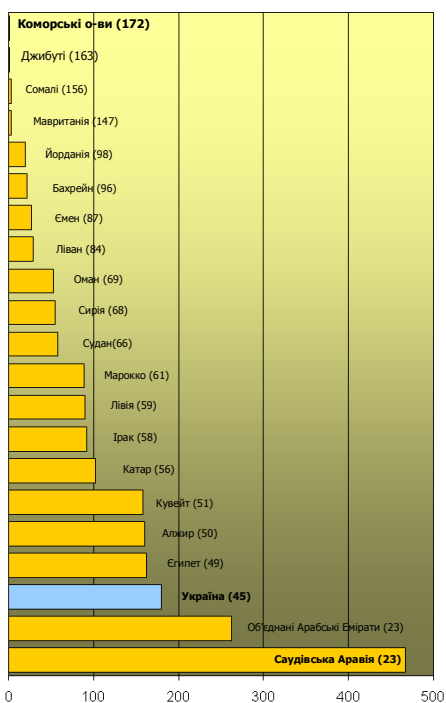

Рис. 3. Економічний розвиток країн-членів Ліги арабських держав та України (ВВП за 2009 рік, за версією CIA World Fact Book)

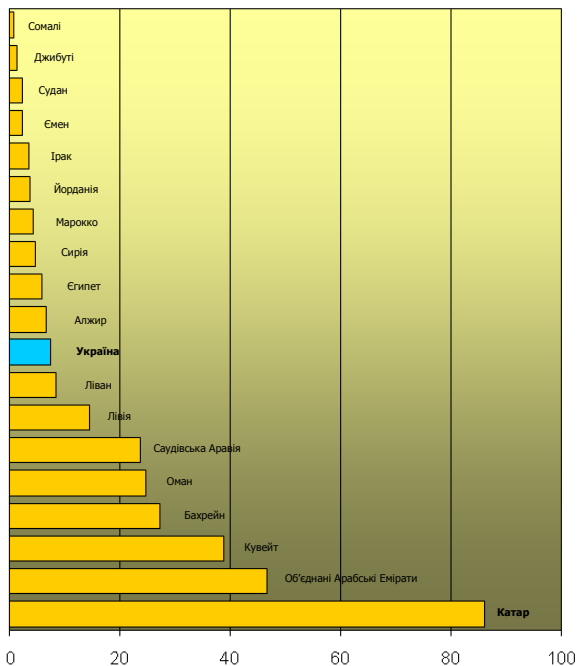

Рис. 4. Розподіл ВВП на душу населення за 2009 рік (за версією CIA World Fact Book)

Варто також проілюструвати показник приросту ВВП у країнах регіону за останні 14 років.

У 1996 році показник ВВП на душу населення становив (див. рис. 5):

- у Катарі – 16,24 тис. дол. США (86 тис. у 2009 році);
- у Бахреїні – 8,03 (27,3 у 2009 році);
- в Єгипті – 0,63 (5,9 у 2009 році);
- у Ємені – 0,475 (2,4 у 2009 році);
- в Іраку – 1,95 (3,6 у 2009 році);
- в Йорданії – 1,37 (3,8 у 2009 році);
- в ОАЕ – 21,43 (46,6 у 2009 році);
- в Омані – 4,85 (24,7 у 2009 році);
- в Саудівській Аравії – 7,81 (23,8 у 2009 році);
- у Сирії – 0,99 (4,7 у 2009 році).

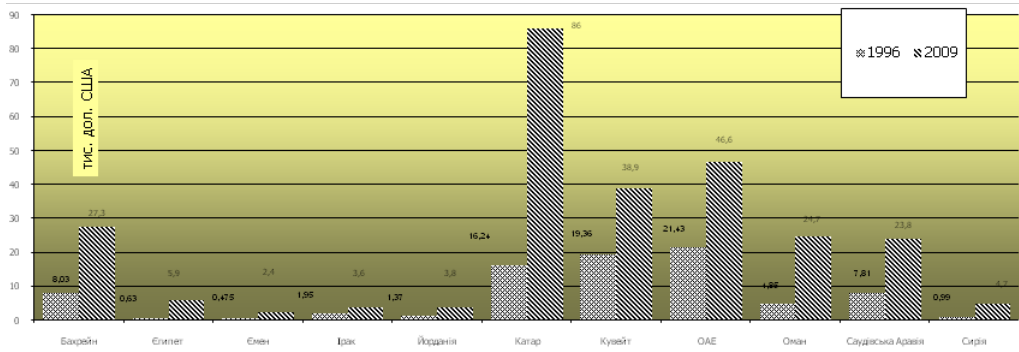

Рис. 5. Показники приросту ВВП на душу населення в арабських країнах (1996–2009 роки)

Стан нафтовидобувної галузі як характеристика арабомовних країн. Розвідані запаси нафти у світі на 2004 рік становили 210 млрд т (1200 млрд барелів), нерозвідані – оцінюються в 52–260 млрд т (300–1500 млрд барелів). Світові розвідані запаси нафти оцінювали до початку 1973 року в 100 млрд т (570 млрд барелів), у 1998 році – 137,5 млрд т. Отже, у минулому розвідані запаси зростали. Сьогодні вони скорочуються. У світі відомо понад 30 тис. родовищ нафти, з них 15–20 % газонафтові. Близько 85 % світового видобутку нафти дають 5 % родовищ. Найбільші запаси нафти в Саудівській Аравії, Кувейті, Ірані, Іраку [2].

У 1908 році вперше нафта була знайдена у промисловій кількості в Ірані, 1927 року – у Північному Іраку, 1932 року – на території Бахреїну. В 1933 році Абдул Азіз довірив права на розробку родовища компанії Standard Oil of California (згодом відому як Socal, а зараз – як Chevron). Буріння розпочалося в 1933 році. У 1944 році Socal і Техасо ініціюють створення Арабсько-американської нафтової компанії (ARAMCO) [5].

Сьогодні країни арабського сходу володіють 57% світових запасів нафти. Для порівняння Європа володіє 1%, Азія й Океанія разом – 3%, Євразія – 7%, Центральна і Південна Америка – 9%, Африка – 9%, Близький Схід – 15% (див. рис. 6) [2].

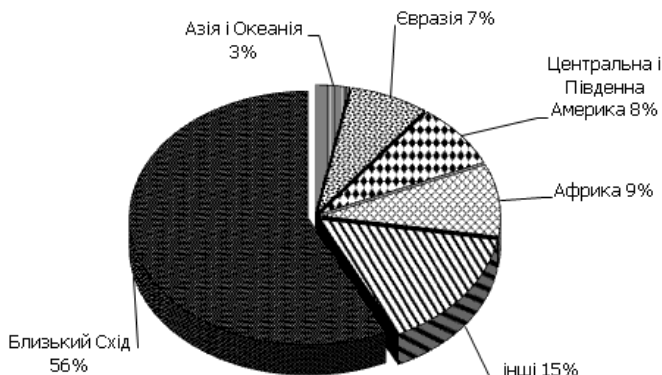

Рис. 6. Розподіл світових запасів нафти за регіонами

Регулюванням механізмів видобутку та експорту нафти займається ОПЕС чи Організація країн – експортерів нафти [12] за рахунок встановлення квот (в тис. барелів на день) на видобуток нафти країнами членами. Однак фактичний видобуток не завжди збігається зі встановленими квотами.

Для Саудівської Аравії щоденний фактичний видобуток становить 8,8 тис. барелів на день і це 31% від загального видобутку ОПЕС при встановленій квоті 10,099 (34% від загальних квот). Для ОАЕ характерні такі цифри – 2,5 тис. барелів / день (9%) фактичного видобутку та 4,11 тис. барелів / день (14%) за квотами ОПЕС. Для Кувейту це 2,5 тис. барелів / день (9%) фактичного видобутку та 3,225 тис. барелів / день (11%) за квотами ОПЕС (рис. 8).

Перевищують квоти ОПЕС: Лівія, видобуваючи 1,65 тис. барелів / день (6%) за квотами ОПЕС; Алжир, видобуваючи 1,35 тис. барелів / день (5%) за квотами ОПЕС; Катар, видобуваючи 0,81 тис. барелів / день (3%) за квотами ОПЕС; Катар, видобуваючи 0,81 тис. барелів / день (3%) за квотами ОПЕС (див. рис. 7, 8).

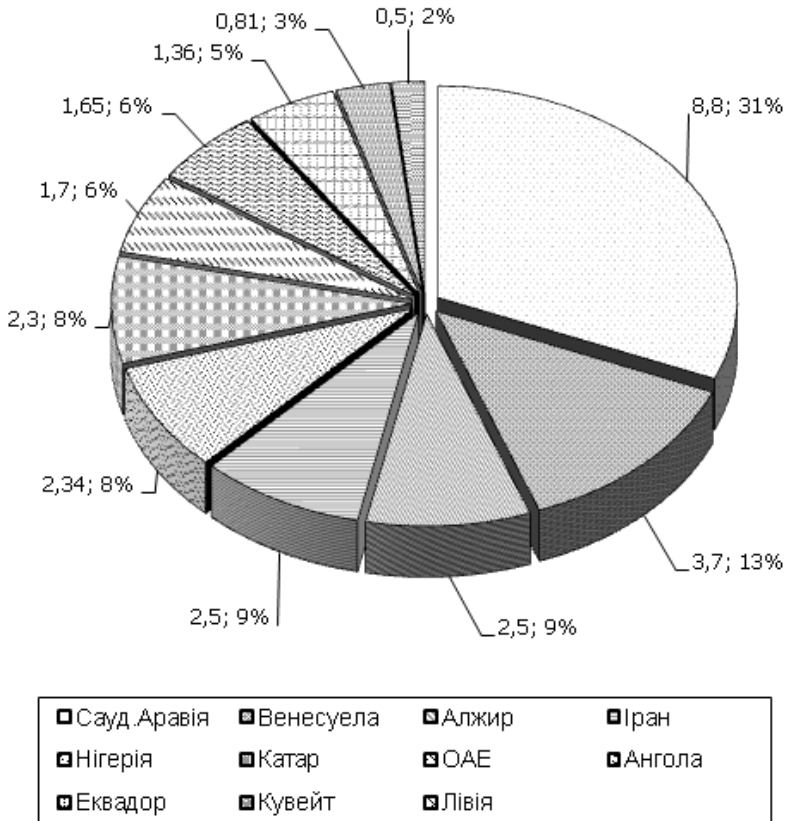

Рис. 7. Фактичний видобуток нафти країнами ОПЕС за 2009 рік (тис. барелів / день)

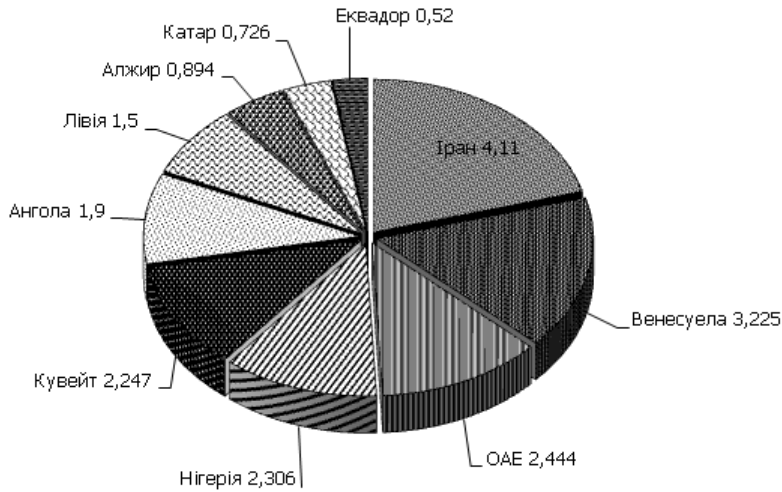

Рис. 8. Квоти ОПЕК на видобуток нафти (тис. барелів / день)

Демографічна характеристика країн арабомовного сходу. У квітні 2009 року Єгипет уперше вийшов на 15 місце в світі серед країн за кількістю населення з показником 82,7 млн осіб [4], лише на 0,6 млн поступившись Німеччині. Отже, зараз в 15-ти найбільших країнах світу проживає 72% людства (4,4881 млрд осіб). На решту країн світу припадає 28% населення (1,71 млрд осіб) (див. рис. 9).

Рис. 9. Демографічна ситуація в світі на квітень 2009 року (в млрд осіб)

Єгипет є *найбільшою* країною арабомовного світу за кількістю населення, найменшою – Катар. Загалом країни арабського світу мають один із найвищих коефіцієнтів приросту населення (див. рис. 10).

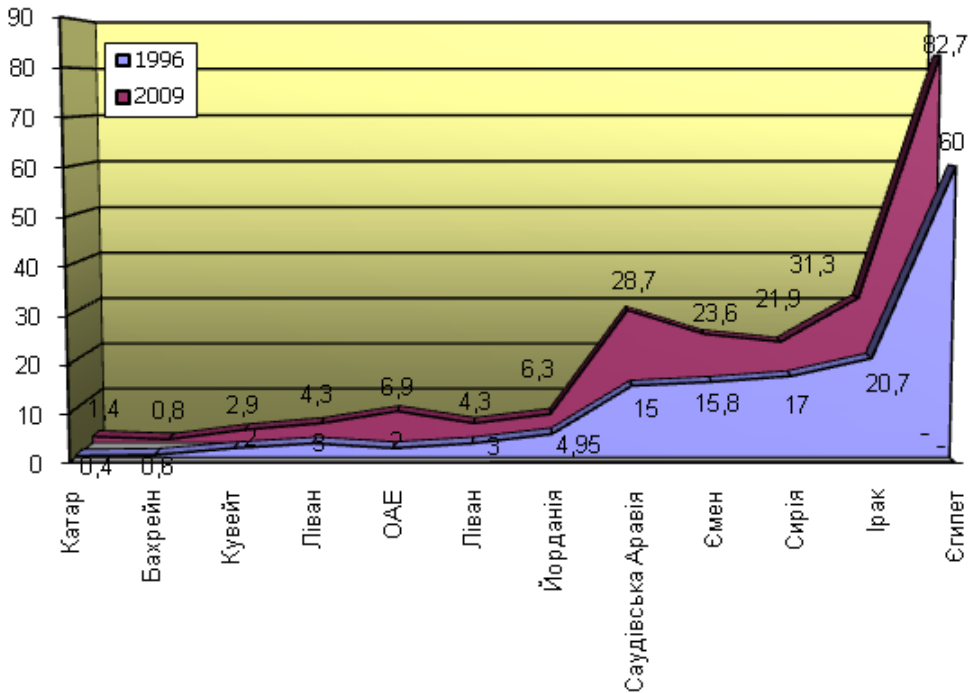

Рис. 10. Демографічна ситуація в арабських країнах у 1996–2009 роках

У період з 1996 до квітня 2009 року кількість населення в арабських країнах збільшилася так:

- у Єгипті з 60 млн осіб до 82,7 млн;
- в Іраку з 20,7 млн осіб до 31,3 млн;
- у Сирії з 17 млн осіб до 21,9 млн;
- в Ємені до 23,6 млн;
- у Саудівській Аравії з 15 млн осіб до 28,7 млн;
- в Йорданії з 4,95 млн осіб до 6,3 млн;
- у Лівані з 3 млн осіб до 4,3 млн;
- в ОАЕ з 2 млн осіб до 6,9 млн;
- у Кувейті з 2 млн осіб до 2,9 млн;
- у Бахреїні з 0,6 млн осіб до 0,8 млн;
- у Катарі з 0,4 млн осіб до 1,4 млн.

Соціополітична характеристика арабомовних країн. Британський журнал “Economist” складає щорічний список країн за “індексом демократичності”. Досліджується стан демократії у 167 країнах. До уваги беруть такі чинники:

- перебіг виборчого процесу та плюралізм;
- громадянські права та свободи;
- функціонування уряду;
- політична культура.

За даними Economist Intelligence Unit's Democracy Index 2009 перше місце у світі займає Швеція з показником 9,88 з 10. На останньому місці Північна Корея – 0,86.

Найбільш демократичною серед арабських країн на 85 місці виявилася Палестинська Автономія. Ліван посів 89 місце з показником 5,62. Інші країни арабського світу мають такі показники:

- Ірак – 116 місце, коефіцієнт 4,00;
- Йорданія – 117 місце, коефіцієнт 3,93;
- Єгипет – 119 місце, коефіцієнт 3,89;
- Кувейт – 129 місце, коефіцієнт 3,39;
- Бахрейн – 130 місце, коефіцієнт 3,38;
- Алжир – 133 місце, коефіцієнт 3,32;
- Оман – 140 місце, коефіцієнт 2,98;
- Туніс – 141 місце, коефіцієнт 2,96;
- Ємен – 142 місце, коефіцієнт 2,95;
- Катар – 144 місце, коефіцієнт 2,92;
- Судан – 146 місце, коефіцієнт 2,81;
- ОАЕ – 147 місце, коефіцієнт 2,60;
- Сирія – 156 місце, коефіцієнт 2,18;
- Лівія – 159 місце, коефіцієнт 2,00.

Найменш демократичною серед арабських країн визнано Саудівську Аравію – 161 місце, коефіцієнт 1,90 (див. рис. 11).

Для порівняння – Україна займає в цьому списку 53 місце з коефіцієнтом 6,94, Росія – 107 місце з коефіцієнтом 4,48.

З 1995 року організація Transparency International (міжнародна, неурядова організація по боротьбі з корупцією зі штаб-квартирою у Берліні) публікує щорічний рейтинг країн за рівнем корумпованості влади [8; 9].

Чільне (1) місце у списку посіла Данія з коефіцієнтом 9,5. З Арабських найкраще корупції протидіє Катар – 28 місце з коефіцієнтом 6,2. Решта арабських країн мають показники: ОАЕ, 35 місце, коефіцієнт 6; Оман, 41 місце, коефіцієнт 5,7; Бахрейн, 43 місце, коефіцієнт 5,4; Йорданія, 47 місце, коефіцієнт 5,3; Кувейт, 65 місце, коефіцієнт 4,8; Саудівська Аравія, 80 місце, коефіцієнт 4,3; Алжир, 92 місце, коефіцієнт 4,1; Ліван, 102 місце, коефіцієнт 3,6; Єгипет, 115 місце, коефіцієнт 3,3; Лівія, 126 місце, коефіцієнт 2,7; Ємен, 141 місце, коефіцієнт 2,6; Сирія, 147 місце, коефіцієнт 2,5; Судан, 173 місце, коефіцієнт 2,0.

Серед арабських країн у 2009 році *найгірші* справи в Іраку, що перебуває на 178 місці у списку, з коефіцієнтом лише 1,9 та Сомалі – 1,4 (див. рис. 12).

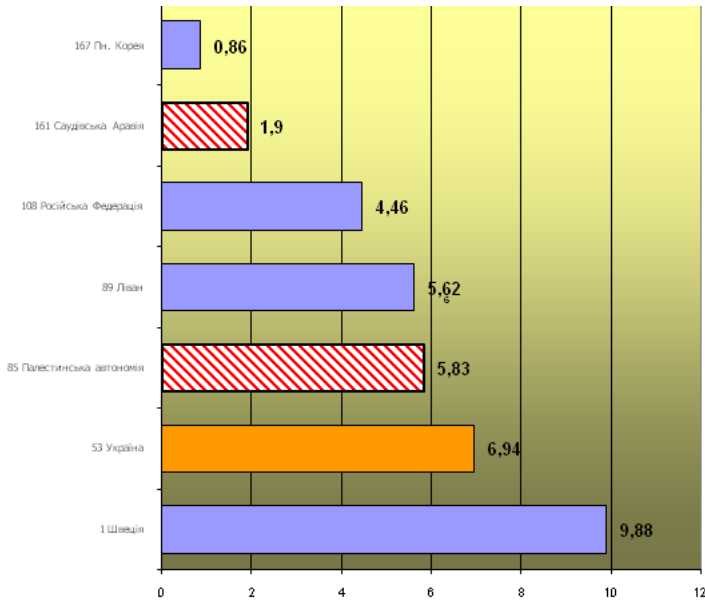

Рис. 11. Рейтинг країн за рівнем (коефіцієнтом) демократичності (за версією журналу "Economist", Лондон, 2008)

Для порівняння – Україна за версією Transparency International посіла у 2009 році 146 місце з коефіцієнтом 2,2, та розділила його з Кенією, Камеруном, Непалом, Екватором та Росією.

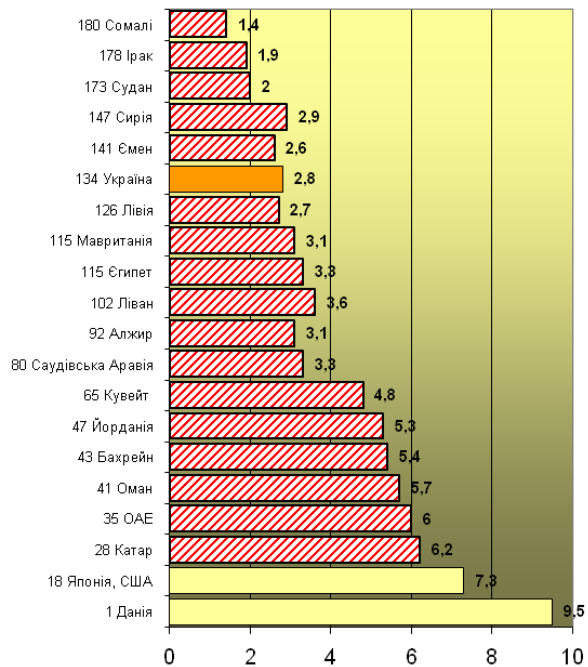

Рис. 12. Розподіл країн за рівнем коруптованості влади

Інститут статистики ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Statistics) щорічно публікує рейтинг країн за рівнем письменності серед дорослого населення. Тобто фактично визначають кількість населення після 15-ти річного віку, що уміє читати та писати [7]. За цим рейтингом на *першому* (73-му загальному) місці серед арабських країн є Кувейт з показником 94,5%. За ним на 76 місці з показником 93,8% – Палестинська автономія. Катар – на 81 місці з показником 93,1%. Йорданія – на 89 місці з показником 91,1%. ОАЕ – на 95 місці з показником 90,0%. Ліван – на 98 місці з показником 89,6%. Бахрейн – на 105 місці з показником 88,8%. Лівія – на 110 місці з показником 84,2%. Саудівська Аравія – на 112 місці з показником 82,9%. Оман – на 116 місці з показником 81,4%. Сирія – на 119 місці з показником 80,8%. Туніс – на 128 місці з показником 74,3%. Єгипет – на 132 місці з показником 71,4%. Алжир – на 135 місці з показником 69,9%. Судан – на 148 місці з показником 60,9%. Ємен – на 155 місці з показником 54,1%. На *останньому* місці серед арабських країн (157 загальному) з показником письменності серед дорослого населення 52,3% знаходиться Марокко. Інститут статистики ЮНЕСКО не має даних про рівень письменності в таких арабських країнах: Ірак, Катар, Сомалі.

Для порівняння – за рейтингом інституту статистики ЮНЕСКО на першому загальному місці є Куба (99,8%), Україна на 4-му (99,7%), Росія на 11 (99,5%), Німеччина, Японія, Південна Корея, Британія та США ділять 19 місце з показником 99% (див. рис. 13).

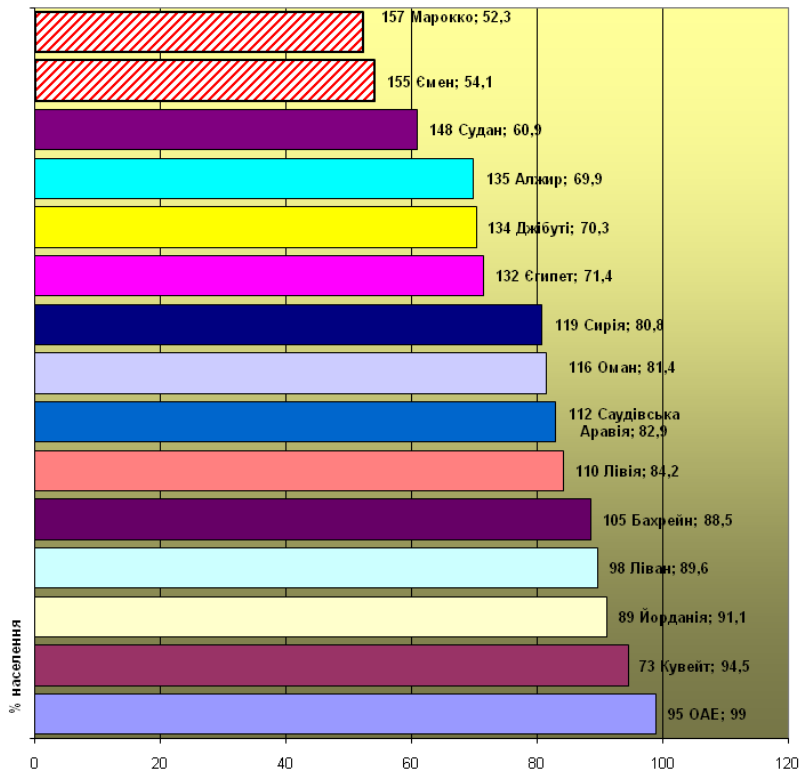

Рис. 13 Коефіцієнт письменності в арабських країнах

(за даними UNESCO Institute for Statistics, 2009)

На підставі поданих сучасних соціопрагматичних характеристик країн арабського сходу виявлено такі пари країн, гранично взаємно віддалених за кожним із параметрів (курсивом виділені країни, які займають полярні позиції за кількома параметрами):

- 1) Туніс – *Сомалі*; Західна Сахара – Оман, Судан – Катар;
- 2) *Саудівська Аравія* – *Сомалі*;
- 3) Єгипет – Катар;
- 4) Палестинська Автономія – *Саудівська Аравія*, Катар – Ірак;
- 5) Кувейт – Марокко.

Можна припустити з більшим ступенем імовірності, що, окрім позначень місцевих реалій, розмовна мова саме цих країн має охоплювати також і певні особливості регіонального етномовного відображення дійсності.

Подальше порівняння національних варіантів мов друкованих видань найбільш відмінних між собою країн регіону дасть підстави визначити та дослідити процес взаємодії мови та таких екстралінгвістичних чинників, як економічна стабільність, кількість населення, рівень освіти та географічна віддаленість в межах регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демографический энциклопедический словарь / [гл. ред. Д. Валентней]. – М. : СЭ, 1985.
2. Мала гірнича енциклопедія / [за ред. В. Білецького] – Донецьк : “Донбас”, 2004. – Т. 2. – 2004.
3. Українська радянська енциклопедія / [за ред. М. Бажана]; 2-ге вид. – К., 1974–1985.
4. Dictionary of Demography : Multilingual Glossary. – N.Y. : Greenwood Press, 2007.
5. Middle East on a shoestring / [A. Humphreys, T. Broshahan, G. Cole, R. Hall]. – Lonely Planet, 1997.
6. Petersen W. Dictionary of demography : terms, concepts and institutions / W. Petersen, R. Petersen. – N.Y., Greenwood Press, 1985–1986. – Vol. 1–2.
7. Sullivan A. Economics: Principles in action / A. Sullivan, M. Sheffrin. – N. J. Pearson Prentice Hall, 2003. – P. 473.
8. Wilhelm Paul G. International Validation of the Corruption Perceptions Index: Implications for Business Ethics and Entrepreneurship Education / Wilhelm Paul G. // Journal of Business Ethics. – Netherlands, 2002. – P. 177–189.
9. Демографія [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Демографія>
10. Corruption Perceptions Index [Tktrnhjyybq htcehc]/ – 2011/ – Access mode : http://en.wikipedia.org/wiki/Corruption_Perceptions_Index
11. Democracy Index [Електронний ресурс]. – 2011. – Access mode : http://en.wikipedia.org/wiki/Index_of_democracy
12. Etisalat [Електронний ресурс]. – 2011. – Access mode : <http://en.wikipedia.org/wiki/Etisalat>
13. International trade tendencies [Tktrnhjyybq htcehc]/ – 2011/ – Access mode : www.weeklyahram.org/eg/2009/112/op1/htm
14. ОПЕС [Електронний ресурс]. – 2011. – Access mode : <http://www.opec.org/>

Стаття: надійшла до редакції 15.10.2010
прийнята до друку 15.11.2010

SOURCES OF EXTRA-LINGUISTIC INFLUENCE TO THE LANGUAGE OF MODERN ARABIAN MASS-MEDIA

Bohdan Babak

*Kyiv National Taras Shevchenko University,
Middle East department,
Taras Shevchenko Av., 14, Kyiv, Ukraine, 01601,
tel.: (044) 239 31 83, e-mail: philolog@univ.kiev.ua*

Social characteristics of countries of the Arabian East are highlighted in the article, as a criterion for selection of pairs of national variants of Arabic for contrasting comparison.

Key words: Arabic speaking countries, pragmatistical characteristics.

ИСТОЧНИКИ ЭКСТРАЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЯЗЫК СОВРЕМЕННОЙ АРАБСКОЙ ПУБЛИЦИСТИКИ

Богдан Бабак

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
кафедра Ближнего Востока,
бульв. Тараса Шевченко, 14, Киев, Украина, 01601,
тел.: (044) 239 31 83, e-mail: philolog@univ.kiev.ua*

В статье рассмотрены общественные характеристики стран арабского востока, как критерий отбора полярных пар вариантов арабского языка для контрастивного сравнения.

Ключевые слова: арабоязычные страны, прагматические характеристики.